

Avni REXHA

**PËRPPJEKJET PËR RIMËKËMBJEN DHE AFIRMIMIN
NDËRKOMBËTAR TË UNIVERSITETIT TË PRISHTINËS
GJATË VITEVE 1991-1998**

Dekada e fundit e shekullit njëzetë u karakterizua me zhvillime dramatike në gjitha aspektet e jetës ekonomike-shoqërore e politike në Kosovë. Suprimimi i autonomisë së Krahinës Socialiste Autonome të Kosovës në mars të vitit 1989 dhe rrjedhimisht uzurpimi i gjitha kompetencave legjislative-ekzekutive nga Republika e Serbisë krijoi një realitet të ri politik në Kosovë. Ligjet diskriminuese të miratuara nga Kuvendi i Serbisë që për synim kishin shuarjen e vetëqeverisjes, cenimin e të drejtave kombëtare shqiptare dhe integrimin e Kosovës në sistemin legjislativ të Serbisë, ishin të papranueshme për popullsinë shqiptare në Kosovë. Në përpjekje për të mbrojtur të arriturat politike dhe për të mbajtur të hapur rrugën e përcaktimit politik në kohën kur Jugosllavia po shkonte drejt shpërbërjes së sigurt, shqiptarët e Kosovës vendosën të mos i pranonin e të mos i zbatonin ligjet diskriminuese e jo kushtetuese të Serbisë. Në këtë mënyrë filloi organizimi paralel i institucioneve politike, arsimore, shëndetësore, kulturore, informative etj., baza e së cilës qëndronte në Deklaratën e 2 korrikut 1990 dhe në Kushtetutën e Republikës së Kosovës, të shpallur më 7 shtator 1990.¹

Organizimi i sistemit paralel nënkuptonte një hap para drejt sendërtimit të ambicieve të popullit shqiptar në Kosovë për liri e pavarësi, kurse arsimi ishte një nga shtyllat kryesore që këtë ide e mbështeti dhe e mbajti gjallë gjatë gjithë kohës. Refuzimi për pranimin e plan-programeve mësimore të Serbisë apo të integritetit në sistemin arsimor të Serbisë rezultoi me dëbimin e nxënësve, studentëve dhe

¹ Noel Malcolm, *Kosova - një histori e shkurtër*, Koha, Prishtinë, 2001, f. 361.

mësimdhënësve shqiptarë nga objektet shkollore e universitare, në përjashtimin e mësimdhënësve shqiptarë nga puna si dhe në përjashtimin e gjithë punonjësve arsimorë që refuzonin t'i bindeshin ligjeve të Serbisë. Kështu, duke filluar nga 1 tetori i vitit 1991 nuk u lejua mbajtja e mësimi universitar në gjuhën shqipe. Rreth 1 000 mësimdhënës dhe 25 000 studentë shqiptarë mbetën jashtë fakulteteve, shkollave të larta, qendrave studentore, bibliotekave, konvikteve e laboratorëve, të cilat u përvetësuan nga regjimi serb.²

Në pajtim me frymën e cekur më lartë që nga viti 1992 filloi organizimi i mësimi në objekte private, të cilat u quajtën "shtëpi-shkolla". Në këtë mënyrë filloi funksionimi i një sistemi paralel arsimor që bazën e kishte në ligjet e Kosovës që ishin në fuqi para shfuqizimit arbitrar të tyre nga Kuvendi i Serbisë. Organizimi i mësimi nëpër shtëpi-shkolla u bë nën ombrellën e Ministrisë së Arsimit të Republikës së Kosovës (MARK), e cila për shkak të rrethanave të njohura vepronte jashtë Kosovës. Mësimi nëpër shtëpi-shkolla në mënyrë institucionale ishte organizuar nga 20 janari 1992 deri më 22 mars 1999, kur është ndërprerë në tërësi për shkak të gjenocidit të forcave policore e ushtarake serbe kundër popullatës civile të Kosovës.³ Sigurisht, datat e mësipërme konsiderohen si zyrtare ngaqë dihet që në një pjesë të madhe të Kosovës mësimi është ndërprerë qysh gjatë vitit 1998, për shkak të rrethanave të cekura më lartë.

Procesi arsimor universitar u organizua në kushte të rënda, kryesisht nëpër shtëpi private, bodrume, garazhe, dhoma të papërshtatshme. Mungonin bibliotekat, laboratorët e kabinetet e nevojshme, e pa bursa studimore. Në pamundësi për t'u strehuar në konvikte studentëve u dolën në ndihmë qytetarët e Prishtinës të cilët i pranuan ata në shtëpitë e tyre. Për më tepër, studentët dhe mësimdhënësit u ballafaquan edhe me kërcënimin e përhershëm nga policia serbe e cila i torturonte shpeshherë në rrugë apo gjatë procesit mësimor, prandaj edhe objektet ku mbahej mësimi ishin zakonisht në pjesët periferike të qytetit ku frekuentimi i policisë serbe ishte më i rrallë. Edhe në këto kushte të rënda policore, ekonomike, pedagogjike e psikologjike, studentët jo

² *Universiteti i Prishtinës, 1970-2000*, Prishtinë, 2000, f. 15.

³ Zijadin Gashi, 25-vjetori i organizimit të mësimi në shtëpi-shkolla, Google Internet, <http://www.botasot.info/historia-lajme/643147/25-vjetori-i-organizimit-te-mesimi-ne-shtepi-shkolla/>, qasja 10 shkurt 2017.

vetëm që nuk e braktisën Universitetin, por ata dhanë ndihmën e shumëfishtë për rimëkëmbjen dhe mbijetesën e pavarur të tij.⁴

Pavarësisht gjitha sfidave, mësimdhënësit dhe studentët e Universitetit të Prishtinës (UP) ia kishin dalë që ta vendosnin në binarë të funksionimit të rregullt procesin e mësimi universitar. Tani kur mësimi kishte filluar të mbahej në objektet private, kur organizimi dhe mbarëvajtja e procesit mësimor ishte konsoliduar, para drejtuesve të Universitetit të Prishtinës doli çështja e bashkëpunimit ndërkombëtar dhe ndëruniversitar që shtrihej në dy objektiva: (1) ndihma në rimëkëmbjen e Universitetit ose në plotësimin e nevojave akademike, si dhe; (2) afirmimi dhe njohja e UP nga institucione akademike apo qeveri të vendeve të ndryshme. Derisa objektivi i parë kishte të bënte kryesisht me sigurimin e përvojave të reja, të mjeteve dhe teksteve mësimore dhe mbulimin e profileve studimore që mungonin, objektivi i dytë kishte edhe rëndësinë e veçantë, sepse do të shoqërohej edhe me sensibilizimin e opinionit ndërkombëtar për të vërtetën e zhvillimeve politike e arsimore në Kosovë. Për t'i arritur objektivat e përshkruara më lart drejtuesit e UP-së iu drejtuan fillimisht universiteteve dhe shtetit shqiptar e më pas edhe universiteteve apo asociacioneve ndërkombëtare.

Mbështetja nga Shqipëria

Tentativat e para për bashkëpunim me institucionet arsimore të Shqipërisë ishin zhvilluar qysh në mars 1991 kur Akademia e Shkencave dhe Arteve e Kosovës kishte kërkuar rivazhdimin e marrëveshjes së vitit 1979 me Akademinë e Shkencave të Shqipërisë. Por, në këtë periudhë Shqipëria ende respektonte dispozitat në fuqi me Republikën Socialiste Federative të Jugosllavisë, kështu që përgjigjja zyrtare ishte: *“...përfundimi i marrëveshjes tekniko-shkencore midis Akademisë sonë dhe ASHA të Kosovës, mund të bëhet pasi të jetë nënshkruar marrëveshja midis Akademisë sonë të Shkencave dhe asaj të Jugosllavisë”*.⁵

Një përgjigje e tillë tregon se nuk ishin vendosur ende kontaktet zyrtare midis autoriteteve të Shqipërisë me përfaqësues të shqiptarëve të Kosovës lidhur me çështjen e organizimit të sistemit të jetës e veprimit. Si rezultat mungonte edhe ndonjë lloj marrëveshjeje për mundësinë që studentët shqiptarë të Kosovës të studionin në universitetet e Shqipërisë.

⁴ Hajrullah Koliqi, *Mbijetesa e Universitetit të Prishtinës 1991-1994*, Universiteti i Prishtinës, Prishtinë, 1995, f. 52-53; *Gazeta Shkëndija*, Prishtinë, mars 1994, f. 8.

⁵ *Arkivi i Ministrisë së Punëve të Jashtme të Shqipërisë (më tej: AMPJ)*, Fondi: Kosova, Dosja: B-VII/2, nr.: 1591, viti: 1991.

Prandaj, kërkesat e studentëve kosovarë/shqiptarë për t'u regjistruar në universitetet shqiptare ishin individuale dhe trajtoheshin përmes kanaleve diplomatike, njëjtë sikurse edhe kërkesat e studentëve nga vendet e ndryshme të botës. Sipas të dhënave të diplomacisë shqiptare, gjatë muajve qershor-shtator 1991, nëpër ambasadat shqiptare në vende të ndryshme të botës ishin dorëzuar kërkesa nga shqiptarë që jetonin në Jugosllavi për t'i vazhduar studimet në degë të ndryshme të Universitetit të Tiranës. Nga 419 kërkesa, 383 ishin nga Kosova, 24 nga viset tjera të Jugosllavisë, kurse pjesa e mbetur ishin të huaj.⁶

Sidoqoftë, nëntori i vitit 1991 shënoi themelet e vendosjes së bashkëpunimit institucional midis Shqipërisë dhe Republikës së Kosovës. Vizita e Bujar Bukoshit në Tiranë, atëherë kryeministër i Kosovës, dhe takimi me autoritetet më të larta të Shqipërisë, shënoi edhe fillimin e një bashkëpunimi të koordinuar midis këtyre dy vendeve.⁷

Hapat e parë të bashkëpunimit në sferën e arsimit u vunë në korrik të vitit 1992 kur një delegacion i UP-së, i udhëhequr nga rektori, prof. Ejup Statovci, zhvilloi bisedime me drejtuesit e universiteteve të Tiranës, në të cilat tema qendrore ishte rimëkëmbja e Universitetit të Prishtinës. Vizita u konkretizua me nënshkrimin e disa marrëveshjeve të bashkëpunimi midis UP-së dhe Universitetit të Tiranës, Universitetit Politeknik të Tiranës, Universitetit Bujqësor të Tiranës dhe Universitetit të Shkodrës.⁸

Frytet e këtij bashkëpunimi u manifestuan qysh në gusht të vitit 1992 kur rektori i UP-së, prof. Ejup Statovci, e informonte ambasadën shqiptare në Beograd mbi grupin e parë të studentëve që duhej të arrinin në Tiranë më 23 gusht 1992.⁹

Regjistrimi këtij grupi studentësh ishte rezultat i marrëveshjes së arritur më 12 gusht 1992 midis ministrave të Arsimit të Shqipërisë e të Kosovës, dhe përfshinte një numër të kufizuar të tyre në fushat që nuk funksiononin në Universitetin e Prishtinës, sikurse: Farmaci - 10, Veterinari - 15, Pylltari - 7, Regji - 3, Gazetari - 2, Arkeologji - 3, Punim druri -2.¹⁰

Rrethanat e reja në fushën e arsimit në Kosovë u manifestuan edhe me pamundësinë e punës në hartimin dhe botimin e teksteve

⁶ AMPJ, Fondi: Kosova, Dosja: B-VII/2, nr.: 1591, viti: 1991, f. 24-25.

⁷ AMPJ, Fondi: Kosova, Dosja: nr. 879, viti: 1993, f. 10.

⁸ H. Koliqi, *Mbijetesa e Universitetit*..., f. 62.

⁹ AMPJ, Fondi: Kosova, Dosja: B-VII, nr. 1103, viti 1992, f. 4.

¹⁰ *Po aty*, f. 6.

shkollore, sidomos tash kur shqiptarët e Kosovës ishin përcaktuar për rrugën e lirisë dhe pavarësisë kombëtare. Një përcaktim i tillë sigurisht që hidhte në dritë nevojën e ndryshimit të teksteve shkollore, sidomos nevojën që në këto tekste të përfshiheshin elemente të karakterit kombëtar. Prandaj, në gusht 1992 përfaqësuesit e MARK dhe homologët e tyre të Shqipërisë lidhën një marrëveshje bashkëpunimi afatgjatë në sferën e arsimit e kulturës. Esenca e marrëveshjes qëndronte në bashkërendimin e veprimeve në hartimin e programeve të teksteve shkollore, për realizimin e studimeve të përbashkëta në fushën e arsimit duke krijuar grupe të përbashkëta pune me synimet që në të ardhmen të arrihet në njësimin e teksteve dhe programeve shkollore. Në terme konkrete, pala kosovare mori përsipër shtypjen apo fotokopjimin e një pjese të teksteve shkollore nga Shqipëria, që do të shërbejnë për mësim nga nxënësit dhe studentët shqiptarë, kurse pala shqiptare merrte përsipër që të pranojë në shkollat e larta në Shqipëri një numër të kufizuar studentësh nga Kosova, sipas kritereve të përcaktuara nga Ministria e Arsimit e Shqipërisë (MASH).¹¹

Nga termat e kësaj marrëveshjeje theks më të veçantë mori interesimi për të studiuar në Shqipëri. Kërkesat e studentëve kosovarë për të studiuar në universitetet e Shqipërisë ishin të mëdha. Arsytet e një interesimi kaq të madh qëndrojnë në disa faktorë ndër të cilat duhet veçantë kushtet e studimit, që ishin më të mira sesa në Kosovë, dhe në ikjen nga persekutimi serb, konkretisht shmangia nga rekrutimi i detyruar i kosovarëve në ushtrinë serbe, sidomos në periudhën kur në viset tjera të ish-Jugosllavisë kishin shpërthyer konflikte të armatosura midis agresorëve serbë dhe popujve sllovenë, kroatë e boshnjakë. Sipas disa të dhënave që dispononte MARK, rreth 42 kosovarë kishin ikur në Shqipëri vetëm që t'i shmangeshin shërbimit ushtarak serb, e të njëjtët tani shprehnin vullnetin të regjistroheshin në universitetet shqiptare.¹² Nuk duhet harruar faktin se ikjet e kosovarëve të rinj nga shërbimi ushtarak serb nuk e kishin adresë vetëm Shqipërinë, por edhe Evropën Perëndimore, Turqinë, e madje edhe vendet më të largëta.

Por, kërkesat e kosovarëve ishin të shumta kurse kuotat në dispozicion nuk mjaftonin për t'i plotësuar ato. Prandaj, MASH në shtator të vitit 1992 i kishte bllokuar kërkesat individuale të studentëve

¹¹ Gazeta *Bujku*, Prishtinë, 15 gusht 1992.

¹² Arkivi Privat Muhamet Bicaj (më tej: APMB), Dokumente të ndryshme si ministër gjatë viteve 1990-1999...

kosovarë dhe kishte kërkuar nga Universiteti i Prishtinës hartimin e një liste me studentët që duhej të pranoheshin në universitetet shqiptare.¹³

Ky akt ishte rezultat i një kërkesë që vinte nga Qeveria e Kosovës dhe nga Shoqata e Arsimitarëve Universitarë të cilët kishin shprehur brengën tek organet drejtuese të Universitetit të Tiranës (UT) se pranimi i studentëve kosovarë në këtë universitet do t'i mbyllte përfundimisht rrugët e presionit mbi serbomëdhenjtë për të çelur Universitetin e Prishtinës. Prandaj, gjatë vitit 1992 u pranuan vetëm 50 studentë kosovarë në UT.¹⁴

Ky veprim, po ashtu, i vendoste marrëveshjet mes dy vendeve në binarë institucionalë duke ofruar kuota për ato drejtime që ishin të nevojshme apo që nuk i kishte UP, dhe në këtë mënyrë kontribuonte në mos zbrazjen e UP-së dhe të Kosovës në përgjithësi.

Në përgjithësi, gjatë viteve 1991-1994 u vërejt një bashkëpunim i mirë midis UP-së dhe universiteteve të Tiranës. Rektori Statovci shprehte kënaqësinë e një bashkëpunimi të tillë sidomos në fakultetet, degët dhe seksionet që nuk ekzistonin në UP, pra në profilet që i mungonin asaj.¹⁵ E rëndësishme ishte sidomos praktika profesionale dyjavëshe për studentët e Fakultetit të Mjekësisë dhe Fakultetit të Shkencave Matematikore Natyrore të UP-së. Gjatë vitit akademik 1992/93 në universitetet shqiptare studionin 33 studentë nga Kosova, kjo shifër u rrit për 50 në vitin akademik 1993/94 për të arritur në 110 studentë gjatë vitit akademik 1994/95.¹⁶

Gjatë vitit akademik 1996/97 bashkëpunimi midis UP-së dhe universiteteve të Shqipërisë kishte hyrë në binarë të komunikimin institucional në aspektin e regjistrimit të studentëve kosovarë në universitetet shqiptare. UP-ja ishte konsoliduar pothuaj plotësisht dhe autoritetet shqiptare, mundësonin regjistrimin e studentëve kosovarë vetëm në fushat deficitare në Kosovë.¹⁷

Lidhur me studimet deficitare, në shkresën drejtuar MARK-ut, rektori Statovci deklaroi: *“Këtë vit janë bërë përgatitje për të hapur studimet në Farmaci dhe Veterinari në Universitetin e Prishtinës, prandaj nuk kemi nevojë të kërkojmë vende të lira nga Shqipëria. Për*

¹³ Po aty.

¹⁴ Gazeta *Shkëndija*, Prishtinë, mars 1992, f. 5.

¹⁵ Drita Halimi Statovci, *Një jetë për një universitet*, Vëllimi I, Prishtinë, 2000, f. 85; Gazeta *Bujku*, 30 shtator 1992.

¹⁶ H. Koliqi, *Mbijetesa e Universitetit*..., f. 65.

¹⁷ Arkivi Privat Bajram Shatri (më tej: *APBSH*), Ministria e Arsimit dhe Shkencës për rektorin e UP-së, datë 21 mars 1996.

*vitin e ri shkollor UP kërkon një numër të vogël vendesh për studentët kosovarë në fushat: Pylltari - 5 kuota, Gazetari - 2 kuota, Infermieri - 10 kuota, Teknologji ushqimore - 5 kuota, Tekstil - 3 kuota, pra gjithsej 25 kuota. Regjistrimet jashtë listës së UP-së janë të karakterit personal”.*¹⁸

Në këto rrethana, kur UP kishte krijuar kuadro për mbulimin e fushave deficitare, vëmendje më e theksuar iu kushtua ushtrimeve laboratorike, sidomos në fushën e mjekësisë dhe të shkencave natyrore. Studentë kosovarë shkonin kohë pas kohe në Tiranë për t’i kryer ushtrimet laboratorike, të shoqëruar nga profesorët e tyre përkatës. Komunikimi i drejtpërdrejtë i kuadrove/studentëve kosovarë me ata shqiptarë ishte mjaft i vështirësuar për shkak të masave të dhunshme serbe në Kosovë. Kuadrot nga universitetet shqiptare nuk mund të vinin në Kosovë, prandaj takimi i delegacioneve reciproke zhvilloheshin në Tetovë. Por, këto vajtje-ardhje kishin edhe koston e rrezikut fizik, sepse autoritetet serbe kishin mbyllur kufirin me Shqipërinë, respektivisht shqiptarët e Kosovës nuk lejoheshin të shkonin në Shqipëri, dhe kalimi bëhej përmes kufirit maqedonas. Në rrethana të tilla çdo vulosje e pasaportës me vulë kufitare maqedonase apo shqiptare shoqërohej automatikisht me gjobitje nga autoritetet serbe, të cilat shkonin deri në masën e dënimit me burg. Këto masa do të bëheshin edhe më rigorozë pas vitit 1997 me paraqitjen e Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës, gjë që bëri pothuaj të pamundur kalimin kufitar të shqiptarëve të Kosovës.¹⁹

Situata e rënduar në Kosovë, ku lufta e armatosur ishte bërë i vetmi opsion për t’iu kundërvënë dhunës së shfrenuar serbe bëri që gjatë vitit akademik 1997/98 të vihet në pah nevoja për specializimin e kuadrove mjekësore kosovare. Nuk kishte asnjë dilemë, Kosovës i nevojitej më shumë se kurrë një kuadër i specializuar mjekësor. Në tetor 1997 ministri shqiptar i Arsimit u zotua publikisht që Qeveria shqiptare do të ndërmarr nisma të reja për një mbështetje sa më të gjerë për Kosovën, sidomos në lehtësimin e kushteve për studentët kosovarë.²⁰

Deklarata e tillë u pasua me vendimin e datës 3 dhjetor 1997 përmes së cilës MASH vendosi për hapjen e 25 kuotave në Fakultetin e Mjekësisë për studentët nga trojet jashtë Shqipërisë. Kuotat për specializim u hapën në fushat: Kirurgji, Shëndet publik, Pediatri,

¹⁸ *APBSH*, Rectori i UP për Ministrinë e Arsimit e Shkencës, datë 25 mars 1995.

¹⁹ Intervistë me Salih Maqedocin, Bashkëpunëtor profesional për bashkëpunim ndërkombëtar dhe protokoll në UP në vitet 1970-1999. Intervistuar nga Avni Rexha, datë 27 qershor 2018.

²⁰ *Gazeta Zëri i popullit*, Tiranë, 8 tetor 1997.

Kardiologji, Neurologji, Sëmundje infektive, etj. Këto kuota u hapën në degët për të cilat kishte nevojë Fakulteti i Mjekësisë në Prishtinë.²¹

Bashkëpunimi ndërkombëtar i Universitetit të Prishtinës

Përveç Shqipërisë, institucionet arsimore të Republikës së Kosovës iu drejtuan edhe qeverive dhe institucioneve të Evropës Perëndimore. Në ditën kur duhej të fillonte mësimi në Kosovë, 01.09.1992, ministri kosovar i Arsimit kërkoi nga homologu i tij austriak në Vjenë, ndihmë e përkrahje në gjitha fushat e arsimit, sidomos në mundësinë e shkëmbimit të kadrove dhe studentëve universitarë. Gatishmëria e palës austriake për ta ndihmuar arsimin në Kosovë u shpreh përmes ofrimit të dërgimit në Kosovë të një kontingjenti të materialit shkollor, derisa u la hapur mundësia e organizimit të një konference ndërkombëtare në Prishtinë në fushën e arsimit.²²

Duket se bisedimet me autoritetet austriake kishin qenë të suksesshme. Ky konstatim bazohet në faktin se përmes një shkrese të datës 7 shtator 1992, MARK kërkoi nga kompetentët e arsimit fillor, të mesëm e universitar shqyrtimin e mundësive për një bashkëpunim konkret me organet e arsimit dhe të kulturës të Republikës së Austrisë. Për më tepër, shkresa kërkonte që të studioheshin format dhe metodat konkrete për një bashkëpunim të tillë.²³

Përpjekjet për të siguruar bashkëpunim në Evropën Perëndimore morën një hov më të theksuar gjatë vizitave dhe takimeve me rektorë, akademikë e politikanë që rektori Statovci i bëri në Austri, Gjermani e Slloveni në fund të vitit 1992.²⁴

Rezultat i këtyre vizitave dhe takimeve ishte nënshkrimi i marrëveshjes për bashkëpunim midis Universitetit të Prishtinës dhe Universitetit “Friderih Schiller” të Jenës, më 4 dhjetor 1992, pastaj i marrëveshjes me Universitetin Teknik të Dresdenit, me Universitetin e Lirë të Berlinit, dhe një marrëveshje përtëritëse me Universitetin e Lubjanës.²⁵

Nga këto marrëveshje, më e vlerësuar kishte qenë ajo e Jenës. Në fakt kjo marrëveshje shprehte legjitimitetin dhe pranimin e

²¹ *APMB*, Dokumente të ndryshme si ministër gjatë viteve 1990-1999...

²² *Po aty*.

²³ *Po aty*.

²⁴ D. H. Statovci, *Një jetë për një universitet*, f. 89.

²⁵ H. Koliqi, *Mbijetesa e Universitetit....*, f. 62; Bujku, 27 dhjetor 1992, f. 4.

Universitetit të Prishtinës në qarqet akademike euro perëndimore përmes bashkëpunimit dhe këmbimit të studentëve. Gjatë një prononcimi rektori Statovci kishte theksuar rolin e Universitetit të Jenës, si *“universiteti i parë që çeli rrugë që Universiteti i Prishtinës të hyjë në universitete tjera, dhe jo vetëm gjermane”*.²⁶

Një tipar tjetër i këtyre vizitave ishte kërkesa e rektorit të Universitetit të Prishtinës që universitetet e cekura më lart, si ato gjermane, austriake e sllovene, të pranenin për studime studentë të Universitetit të Prishtinës që ishin në vitin e fundit të studimeve, si dhe kandidatë për specializime.²⁷

Suksesi i vizitave të përshkruara më lart nuk ndali hovin e rektorit dhe delegacionit të UP-së në kërkim të partnerëve tjerë për bashkëpunim ndërkombëtar në Evropën Perëndimore. Vullneti për ngritjen dhe legjitimimin e Universitetit të Prishtinës tejkalonte edhe sfidat e natyrës personale. Derisa ndodhej për një vizitë mjekësore në klinikat e Ulmit, rektori Statovci arriti të realizojë një takim zyrtar me rektorin e Universitetit të Ulmit, dr. W. Pechbold, ku u bisedua për mundësitë dhe interesat që do t'i sillte bashkëpunimi i ndërsjellë midis Universitetit të Ulmit dhe atij të Prishtinës. Dy rektorët më 30 gusht 1993 u pajtuan të nënshkruajnë dokumentin për bashkëpunim të gjithanshëm profesional e shkencor.²⁸

Por, drejtuesit e UP-së nuk ishin aktorë të vetëm në përpjekjet për afirmimin ndërkombëtar të Universitetit të Prishtinës në skenën ndërkombëtare. Një rol me rëndësi luajtën edhe organizatat studentore të Universitetit të Prishtinës, sikurse Unioni i Pavarur i Studentëve të Universitetit të Prishtinës (UPSUP). UPSUP, në bashkëpunim me Forumin e Rinisë së Lidhjes Demokratike të Kosovës, më 14 shtator 1993 organizoi në Prishtinë tryezën e rinisë, ku morën pjesë përfaqësues të organizatave rinore shqiptare nga trevat e ish-Jugosllavisë. Për më tepër, një delegacion i Unionit të Pavarur të UP-së mori pjesë në Konferencën II Ballkanike të Studentëve që u mbajt në Strugë në maj të vitit 1993.²⁹

Nuk munguan përpjekjet e UPSUP-it për të krijuar lidhje e kontakte me organizatat homologe në Evropë. UPSUP vuri kontakte dhe realizoi marrëveshje bashkëpunimi me Unionin e Studentëve të

²⁶ D. H. Statovci, *Një jetë për një universitet*, f. 89; Bujku, 27 dhjetor 1992, f. 5.

²⁷ H. Koliqi, *Mbijetesa e Universitetit....*, f. 63.

²⁸ Gazeta Bujku, Prishtinë, 2 shtator 1993, f. 1.

²⁹ H. Koliqi, *Mbijetesa e Universitetit....*, f. 54; Gazeta Bujku, Prishtinë, 5 maj 1994, f. 1.

Universitetit të Tromsit (Norvegji), pastaj me Unionin Ndërkombëtar të Studentëve të Evropës, Amerikës Veriore dhe të vendeve të zhvilluara. Një delegacion i këtij unioni mori pjesë në mbledhjen e parë ndëruniversitare të studentëve nga ish-Jugosllavia, të mbajtur në Strasburg (Francë) më 14-18 prill 1994. Në Strasburg delegacioni i studentëve kosovarë organizoi edhe një ekspozitë fotografike me temën *“Dhuna mbi shkollën shqipe”*.³⁰

Përpjekjet e drejtuesve të Universitetit të Prishtinës për afirmimin dhe bashkëpunim ndërkombëtar nuk pushuan edhe në vitet pasuese, sidomos pas vitit 1994 kur tanimë mësimi nëpër shkolla-shtëpi pothuaj ishte ngritur në një shkallë më të lartë të organizimit. Tani vihej në pah nevoja e ngritjes akademike të kuadrit arsimor, prandaj u zhvilluan bisedime me krerët e Universitetit të Zagrebit lidhur me perfeksionimin e kuadrit arsimor të UP-së. Nuk munguan as marrëveshjet me universitetet tjera, në radhë të parë me Universitetin e Firencës, derisa e arritura më e madhe e Universitetit të Prishtinës në drejtim të afirmimit dhe legjitimitimit ndërkombëtar ishte ftesa që iu bë rektorit të UP-së për të marr pjesë në Konferencën e 43-të bienale të Rektorëve të Universiteteve të Evropës (CRE), me seli në Gjenevë, e cila u mbajt në Selanik, prej 20-23 prill 1994. Ky ishte një rast i përkryer për afirmimin e Universitetit të Prishtinës, të cilin rektori Statovci e shfrytëzoi duke biseduar me mjaft delegacione të universiteteve evropiane të cilat shprehën admirimin për qëndresën e Universitetit të Prishtinës dhe gatishmërinë për ta ndihmuar atë.³¹

Vendosja e kontakteve dhe marrëveshjeve me universitetet shqiptare e evropiane ishte vlerësuar nga rektori Statovci si një sukses i madh për Universitetin e Prishtinës. Në një prononcim për mediat kosovare ai ishte shprehur: *“...komunikimi me jashtë është një arritur e madhe për Universitetin e Prishtinës. Më duhet të pranoj se duke pasur parasysh rrethanat e kushtet si punojmë, si dhe rrethimet e brendshme e të jashtme si jetojmë, nuk kam pritur që dalja e Universitetit të jetë kaq e suksesshme si dhe të bëhet kaq shumë brenda kësaj kohe. Kontaktet dhe bashkëpunimi ka marr rrugë në disa nivele: me institucionet shtetërore, universitetet veç e veç, me Konferencën e Rektorëve të Universiteteve të Evropës, me konferencat nacionale të rektorëve, dhe me asociacionet tjera”*.³²

³⁰ H. Koliqi, *Mbijetesa e Universitetit....*, f. 54.

³¹ Gazeta *Bujku*, Prishtinë, 19 prill 1994, f. 1.

³² Gazeta *Bujku*, Prishtinë, 5 korrik 1994, f. 3.

Pavarësisht kushteve shumë të vështira për shkak të kufizimeve të lirisë së lëvizjes për pedagogët dhe studentët, Universiteti i Prishtinës shënoi dhe realizoi disa marrëveshje të rëndësishme me universitetet e rajonit e më gjerë. Në vitin 1994 themelohet Konferenca e Universiteteve Shqiptare, në të cilën Universiteti i Prishtinës ishte një nga themeluesit.³³ Qëllim i këtij asociacioni ishte promovimi i bashkëpunimit universitar e ndëruniversitar me universitetet e Shqipërisë, por edhe me atë të Zagrebit e të Evropës.

Afirmimi i Universitetit të Prishtinës vazhdoi edhe gjatë vitit 1995/96. Rektori i UP-së, Ejup Statovci mori ftesë nga Universiteti Oulu nga Finlanda që të merr pjesë në Konferencën e shtatë vjetore të Asociacionit Evropian për Edukim, që do të mbahej në pranverë të vitit 1996. Në këtë Konferencë do të shqyrtohej modernizimi i programit të edukimit permanent teknik universitar; kontributi për inovacione arsimore dhe kërkimore në universitete; avancimin e mirëkuptimit arsimor praktik nëpërmjet Bashkësisë Evropiane, etj.³⁴

Ishte e qartë se afirmimi ndërkombëtar ishte një proces mjaft i ndërlikuar në rrethanat nëpër të cilat kalonte Kosova. Institucionet e Republikës së Kosovës nuk njiheshin zyrtarisht nga vendet evropiane apo botërore, përveç Shqipërisë, prandaj komunikimi me qeveritë evropiane ishte në korniza të komunikimit jozyrtar. Ky fakt vështirësonte punën e UP-së në drejtim të lidhjes së marrëveshjeve ndërkombëtare, sidomos kur ato fillimisht bëheshin përmes kanaleve diplomatike shtetërore. Ky fakt u potencua nga rektori Statovci, i cili gjatë një prononcimi deklaroi se *“...universiteti arriti me shumë vështirësi e shkallë-shkallë të afirmojë e krijojë marrëdhënie me botën e jashtme universitare, me organizata e shoqata universitare, me diplomatë e institucione shtetërore, të cilët shprehën mirëkuptim e gjetën rrugë për ta ndihmuar universitetin tonë përkundër bllokadave të brendshme e të jashtme. Kontaktet nuk janë vënë në bazë të protokolleve ndërshtetërore e ndëruniversitare, por këto i bëri universiteti si organ autonom”*.³⁵

Tendencat e Universitetit të Prishtinës për bashkëpunim ndërkombëtar vazhduan edhe gjatë vitit 1998, pavarësisht se situata politike në Kosovë e kishte arritur kulmin e tensionimit si rezultat i dhunës policore e ushtarake serbe. Në një shkresë që i drejtohej MARK-ut, datë 23 nëntor 1998, Universiteti i Prishtinës njoftonte mbi lidhjen e

³³Tempulli i dijes 1970-2012, Universiteti i Prishtinës, Prishtinë, 2012, f. 59.

³⁴ Gazeta Bota e Re, Prishtinë, 31 dhjetor 1995, f. 3.

³⁵ Gazeta Rilindja, Prishtinë, 15 shkurt 1995.

bashkëpunimit me Universitetin e Milanos, Firences dhe Padovës. Në tekstin e marrëveshjes shkruhej se Universiteti i Prishtinës dhe ai i Milanos u pajtuan që:

- të organizonin seminare, kurse, takime pune, shkolla verore, dhe iniciativa tjera të ngjashme;
- të zhvillonin studime dhe bashkëpunim në projekte kërkuese;
- të organizonin kongrese e ligjërata;
- të këmbenin materiale mbi punën, revistat dhe dokumentacionin pedagogjik.³⁶

Kushtet e marrëveshjes me Universitetin e Firences parashihnin:

- vizita të ndërsjella të kuadrit arsimor dhe shkencor, promovimin e seminareve, kurseve, organizimin e projekteve shkencore;
- këmbimin e informacioneve dhe publikimeve nga fusha të caktuara shkencore;
- këmbimin e studentëve për studime postdiplomike për periudha të caktuara kohore;
- këmbimin e studentëve me qëllim të ndjekjes së kurseve, seminareve, etj.³⁷

Ndërsa marrëveshja midis Universitetit të Prishtinës dhe atij të Padovës parashihte:

- angazhimin për bashkëpunim reciprok në fushën e didaktikës dhe të hulumtimit;
- këmbimin e informacioneve, dokumentacioneve apo publikimeve shkencore;
- organizimin e takimeve, seminareve, konferencave, kurseve etj.³⁸

Në vigjilje të Luftës në Kosovë, në mars 1999, u bë edhe një përpjekje për lidhjen e një bashkëpunimi ndërkombëtar midis Universitetit të Prishtinës dhe atij italian La Sapienza, e cila kishte shprehur vullnetin e bashkëpunimit me Universitetin e Prishtinës.³⁹

Fillimi i luftës në Kosovë ndali veprimtarinë arsimore në Kosovë, kurse vullneti për bashkëpunim ndërkombëtar dhe afirmim të Universitetit të Prishtinës do të vazhdojë në Kosovën e lirë me kthimin e studentëve dhe pedagogëve në objektet e tyre universitare.

Gjatë viteve 1991-1999 Universiteti i Prishtinës me ndihmën e institucioneve dhe universiteteve të Shqipërisë me sukses tejkaloi sfidat

³⁶ *APBSH*, Universiteti i Prishtinës për Qeverinë e Kosovës, datë 23 nëntor 1998.

³⁷ *Po aty*.

³⁸ *Po aty*.

³⁹ *APBSH*, Ministria e Arsimit për rektorin e Universitetit të Prishtinës, 10 mars 1999.

në rimëkëmbjen e tij, sigurimin e mjeteve dhe teksteve mësimore, të përvojave akademike dhe arriti që t'i ngritë edhe plotësojë edhe fushat deficitare që i mungonin në fillim. Në aspektin ndërkombëtar, Universiteti i Prishtinës u njoh nga shtetet dhe universitetet e Evropës Perëndimore. Diplomat e saj u pranuan dhe studentët kosovarë u dëshmuar të suksesshëm gjatë studimeve të tyre në Evropë. Universiteti i Prishtinës dhe sistemi arsimor në Kosovë gjatë viteve 1991-1999 u dëshmuar si shtyllë e aspiratave të popullit shqiptar të Kosovës për liri e pavarësi.

Avni REXHA

SUMMARY

THE EFFORTS TO REACTIVATE THE UNIVERSITY OF PRISHTINA AND ITS INTERNATIONAL RECOGNITION DURING THE YEARS 1991-1998

The disintegration of Yugoslavia was characterized by the rise of Serbian hegemonic tendencies which resulted in the revocation of Kosovo's autonomy and in the efforts to integrate the province of Kosovo in Serbia. Since the Albanians refused to obey to the Serbian laws, they were expelled from all public sectors. The same happened with the education system. Pupils and students were expelled from schools, universities, libraries, laboratories, dormitories, etc. In order to oppose the Serbian hegemonic goals, the Albanians started the organization of parallel life, respectively created parallel institutions. Thus, they began to organize the education system in the so-called "home-schools". These were private premises such as: house rooms, garages, basements, etc., which did not have suitable conditions for teaching. The main concern was the Serbian police violence against the Albanian school, against students and lecturers. But, Albanians decided not to subjugate to the Serbian laws that aimed to denationalize them. In this way, starting from February 1992, the University of Prishtina organized its work.

But the main challenges met by the University were: (1) reactivation, and (2) international recognition. While the first objective included recruitment of staff, experiences, textbooks, etc., the second objective included recognition of University of Prishtina by Western European institutions or universities. In the accomplishment of the first objective a considerable support came from Albania. Educational/university institutions in Albania provided extraordinary assistance with textbooks, academic experiences and registration of students from Kosovo in Albania, assistance in covering deficit areas, etc. So, there was an institutional cooperation from 1992 to 1998, and the most significant

help was the practices and training of medical staff at Albanian universities at a time when an armed movement had begun in Kosovo that opposed the unbridled Serbian violence. The second objective, in addition to recognition of the University of Prishtina in the international arena, raised the international awareness of the political and social truth in Kosovo. The efforts of the leaders of the University of Prishtina resulted in its recognition by famous international universities such as that of Jenna, Dresden, Berlin, etc. Numerous European universities accepted students from the University of Prishtina, especially in advanced studies and specializations. The students who participated in various European symposia and associations also played a role in the international affirmation of the University of Prishtina.

It can be said that during the years 1992-1998 the University of Prishtina successfully accomplished the challenge of reactivation and international recognition. Studies continued uninterrupted until the beginning of the war. Student diplomas were recognized in many countries around the world. The University of Prishtina and the Kosovo education system during 1991-1999 became the backbone of Kosovo Albanians' struggle for freedom and independence.

KUMTESA

